

- **Valentí Gual i Vilà: compromís històric, educatiu i cívic**

-
- **Dr. Àngel Casals Martínez (UB)**
-
-
-
-
-

Se m'ha demanat que faci unes ratlles per donar a conèixer en les seves diverses perspectives la figura de l'historiador Valentí Gual. El meu únic mèrit per a tal encàrrec és una llarga coneixença, esdevinguda simpatia primer i estimació finalment per la persona i l'historiador. Això fa la feina especialment complexa: anar mostrant la trama que lliga l'evolució personal i intel·lectual d'un historiador tant pot dur a l'exageració apologetica com al simplisme mecanicista, quan es barregen amistat i valoració acadèmica.

L'origen personal i la inclinació científica

Valentí Gual va néixer el 1962 a Barcelona, si bé la seva família era de Rocafort de Queralt. És important remarcar-ho per entendre la seva trajectòria científica. Darrera un historiador hi ha sempre una circumstància personal que fa entendre millor les inspiracions per la seva recerca. Què va ser primer, el seu interès pels temes demogràfics o el fet de tenir documentació a l'abast? Va decidir dedicar la seva feina investigadora a la Conca de Barberà perquè n'era originari o bé per la importància d'un territori fins aleshores desconegut per la demografia moderna?

Un cop a la Universitat de Barcelona el 1980, i triada l'especialitat d'Història Moderna, el seu vincle amb el professor Jaume Dantí i Riu també té molt a veure amb els orígens. De família pagesa com ell, en aquest cas de Santa Eulàlia de Ronçana (Vallès Oriental), i amb els mateixos interessos per la demografia i l'economia rural. No va ser la inspiració del director de tesi, com passa sovint, la que marcà el tema d'investigació del seu deixeble, sinó que, per dir-ho d'alguna manera, es van triar mútuament.

No caldria ni dir que l'estudiant Gual va obtenir unes qualificacions brillants, si no fos que gràcies a això va obtenir una beca de recerca

per a la realització de la tesi doctoral, dedicada a l'estudi de la població de la Conca de Barberà, que va llegir el 1991 i es publicà amb el títol de *La família moderna a la Conca de Barberà* el 1993. Eren anys importants per a la demografia històrica. Des dels treballs pioners de Giralt i Nadal, i en bona part gràcies a la influència de l'Escola dels *Annales*, els estudis sobre demografia històrica van viure un impuls important en els anys vuitanta i noranta del segle passat. Però l'obra d'en Gual va ser de les primeres -i possiblement una de les millors- en usar el mètode de reconstrucció de famílies a casa nostra. Per dir-ho breument, aquest mètode d'origen francès cerca, mitjançant els registres parroquials, identificar les persones des del seu naixement a la seva mort i, via casaments, construir les xarxes familiars corresponents. Les dades permeten conèixer l'estructura familiar, els períodes intergenèsics, les edats al matrimoni, les esperances de vida.¹

Seguint amb el que era el curs normal d'una carrera universitària a finals del segle passat, en Valentí Gual aconseguí la plaça de professor titular el 1995. Però aquesta estabilitat no frenà les inquietuds científiques del jove professor, que seguiria una evolució lògica en la seva recerca.

Nous solcs en els camps de la recerca

Si algun fenomen resulta clau per entendre l'evolució de la població catalana a l'Època Moderna és sens dubte el de la immigració occitana a Catalunya. El 1991 ja publicà a Rafael Dalmau una primera síntesi sobre aquest tema, a la qual ha dedicat moltes altres pàgines i, el que és més important, ha orientat a joves investigadors en un camp tan transcendent, com carregat de tòpics fins fa no tants anys.

Sense abandonar del tot la demografia, els camps de recerca es van anar diversificant amb els anys, sense deixar mai dues constants que ha mantingut sempre: el món rural com a protagonista i la Conca de Barberà com a escenari.

Els seus treballs sobre la jurisdicció de Poblet, en tres publicacions, han estat una fita important en la historiografia catalana. Mai fins aleshores s'havia tret a la llum una quantitat de documentació tan important sobre el funcionament de la justícia senyorial i el seu impacte sobre les comunitats rurals, i lligava amb algunes de les línies de recerca més importants pel que fa al paper de la violència i la pugna entre la justícia i la consuetud.

Ha participat en diversos projectes de recerca, finançats tant pel govern espanyol com per la Generalitat de Catalunya. El més recent és «Articulació del territori i relacions mediterrànies a la Catalunya d'època moderna». La seva pertinença li ha permès dedicar-se a temes vinculats a la vertebració territorial i la seva relació amb els intercanvis econòmics i de població. És membre del grup de recerca consolidat de la Generalitat «Grup d'Estudis Històrics de la Mediterrània Occidental» (GEHMO).

Des del 2014, Valentí Gual ha fet una tasca fonamental per a la recuperació de la història andorrana. La seva recerca en aquest camp, acollida i amb el suport del govern de l'estat pirinenc, ha tret a la llum la història demogràfica d'Andorra entre els segles XVI i XIX.

Conreant els nous plançons

¿Quants estudiants hauran passat per les classes d'en Valentí Gual tots aquests anys? És difícil de saber, però hem de comptar-ne tres mil, i segurament és un càlcul que peca de prudent. Què ha ofert a tanta i tanta gent l'historiador fent de professor? En primer lloc, cal remarcar que la major part dels anys ha estat explicant Història Moderna de Catalunya, i li ha sabut donar una orientació pròpia. La cronologia que proposa en el seu programa comença en el segle XIV i arriba als primers anys del segle XVIII. És un plantejament molt lògic. Per què? Doncs, perquè la base des de la que ofereix l'estudi de l'època moderna és el de les estructures socials i econòmiques i la seva evolució, expressada en les conjuntures polítiques. Per tant, el que Valentí Gual explica als seus estudiants és una societat tardo-feudal marcada per la crisi del segle XIV i els moviments pagesos del segle XV, que crearà unes estructures que aniran variant al llarg dels segles XVI i XVII. Després de la Guerra de Successió, els canvis en l'agricultura i la demografia marcaran el camí cap un nou món, el contemporani. En poques realitzacions de Valentí Gual es veu tan clara la seva orientació historiogràfica com en els seus programes docents: una societat de base rural -sobre la qual pot desplegar la seva sensibilitat-, que serà mare i víctima de la violència senyorial i bandolera, que viurà l'arribada d'occitans i la persecució de les bruixes. Una societat plena de tensions i tan rica com el món urbà, que sovint esdevé l'únic centre de la historiografia catalana.

I encara, en aquesta Catalunya complexa i plural que va del camp a la ciutat, Gual ens proporciona una mirada que incorpora les terres d'allò que anomenem la Catalunya Nova, amb les seves particularitats en el conjunt català.

Les tesis doctorals són una de les formes més visibles de veure la influència d'un professor en la recerca posterior. Cal dir, però, que aquesta afirmació ha de ser fortament matisada, ja que des de fa molts anys les tesis doctorals no aporten als seus autors cap sortida professional, ni cap introducció acadèmica que els permeti assegurar el futur. Per això, tot i que la producció de tesis doctorals ha estat testimonial en comparació amb el segle passat, la presència d'en Valentí Gual en aquest camp és notable, especialment, per la qualitat. Mantenint el fil conductor dels seus interessos habituals, va dirigir la tesi doctoral de Xavier Jorba i Serra, que es presentà el 2010 amb el títol *Una comunitat rural de la Catalunya interior. Òdena, s. XVI-XVII*, i ha tingut una gran influència sobre altres historiadors de la demografia com Carles Millàs i Castellví² o Xabier Gual Remírez.

El compromís social i nacional

En Valentí Gual mai s'ha refugiat en el confort de les parets de la Facultat. Encara que només revisant les seves nombroses aportacions a la revista *Sàpiens* es pot veure la seva vocació per la divulgació de la història, es pot trobar la seva empremta en la difusió del coneixement històric en àmbits menys massius.

Ha participat sempre que se li ha demanat en la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent i ha estat una de les presències més constants i més valorades en les edicions d'aquest segle, aportant la seva capacitat comunicativa i pedagògica.

Ha estat una presència permanent a les Jornades d'Història Rural de l'Espluga de Francolí que la revista *Sàpiens* organitza conjuntament amb el Museu de la Vida Rural i la Fundació Carulla. També ha participat en les tres edicions de les Jornades d'Història Mn. Sanç Capdevila Felip que organitza l'Arxiu Històric Diocesà de Tarragona. I seria difícil trobar algun poble de la Conca de Barberà on no hagi pronunciat alguna conferència o xerrada.

Només els anys que dedicà a l'alcaldia de Rocafort de Queralt han pogut atenuar el seu impuls investigador, però sense aturar-lo mai, una opció que no sempre s'entén en el món universitari. Comprometre el progrés de la carrera personal per una petita alcaldia que no proporciona ni promoció personal ni dimensió pública... Només coneixent la persona es pot entendre una dedicació com la que oferí al seu poble durant vint anys. Lucien Febvre va dir que l'historiador ha de viure per entendre el món i només entenent el món, el seu, pot fer bona història.³ En el seu compromís cívic hi trobem, finalment, l'ànima de l'historiador Valentí Gual i Vilà.

Valentí Gual i Àngel Casals a la
Universitat Catalana
d'Estiu a Prada de Conflent,
agost de 2017.

Notes

- 1.- Ciro Flamarion Santana Cardoso, Héctor Pérez Brignoli, *Los Métodos de la Historia: Introducción a los problemas, métodos y técnicas de la historia demográfica, económica y social* (Barcelona: Editorial Crítica, 1976), p. 156.
- 2.- Va escriure el pròleg per a Carles Millàs i Castellví, *Els altres catalans dels segles XVII i XVIII* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005), p. 5-11.
- 3.- «¿Es eso todo? No. Eso apenas es nada si tenéis que continuar separando la acción del pensamiento, la vida como historiador de la vida como hombre. Entre la acción y el pensamiento no hay ningún tabique, ninguna barrera. Es preciso que la historia deje de aparecer como una necrópolis dormida por la que solo pasan sombras despojadas de sustancia». Lucien Febvre, *Combates por la historia*. (Barcelona: Ariel, 1992), p. 57.